

Biuletyn

Koła Miłośników

Dziejów Grudziądza

parkan od
ul. Hallera

Rok V: 2007

Numer 5(118)

Data odczytu: 31.1.2007

Data wydania: 31.1.2007

Edward Wiśniewski

Historia osiedli bezdomnych „Madera” i „Abisynia” „Madera”

Osiedle to powstało w byłych koszarach pułku piechoty im. hetm. Stefana Czarnieckiego przy ul. Hallera (nr 45-51). Zostały one zbudowane w latach 1896-1898 dla 141 Inflantery Regiment – pułku piechoty wojska pruskiego. Jednakże w 1929 r. oceniono, że nie spełniają one wymagań militarnych dla wojska polskiego i oddano je Dyrekcji Kolei Państwowych, które zasiedliły swoimi pracownikami tylko budynki leżące bezpośrednio przy ul. Hallera. Przeprowadzono remonty i rozbudowę tylko tych obiektów. Na południe od tych koszar Niemcy pobudowali w latach 1905-1911 dla kawalerii „Jäger Regiment” koszary, które w 1920 r. przeszły w posiadanie Centralnej Szkoły Jazdy – pułku kawalerii, w dalszych latach przemianowanej na Centrum Wyszkozenia Kawalerii. Na południe od tych koszar powstał „Plac ćwiczeń” zwany „Saharą”.

Wobec narastającego kryzysu gospodarczego nie tylko w Grudziądzu, ale całej Polsce, powstawały liczne rzesze bezrobotnych, a tym samym bezdomnych. Już w 1926 r. pierwsi „dzicy osadnicy” zajmowali puste obiekty pokoszarowe w koszarach im. St. Czarnieckiego. Liczba „dzikich” lokatorów stale się zwiększała.

Rada Miejska zmuszona była wykupić od Dyrekcji Kolei Państwowych dwa budynki (21.11.1927 r.), z walącego się obiektu koszarowego. Pod administrację Urzędu Miejskiego przeszły bloki mieszkalne nr 31a, 41a, usytuowane od ul. Biskupiej (obecnie Chopina). Na pozostałe zabrakło w kasie miejskiej pieniędzy.

Kasyno podoficerskie mieszczące się przy ul. Biskupiej (nr 31-41) zostało przekazane w dniu 21.3.1928 r. Towarzystwu Charytatywnemu „Pomocy Dzieciom i Młodzieży z Kresów Wschodnich” i nosiło nazwę „Internat kresowy”. Madera z pozostałymi budynkami stała się dzielnicą nędzy i rozpacz, pijaństwa i bandytyzmu, prostytucji i innych patologii. Nie pomogły demonstracje robotnicze, głódówki, strajki okupacyjne ani pacyfikacja protestujących z Madery w celu polepszenia sytuacji. Powołano w dniu 12. 2. 1931 r. podkomisję, aby zbadać stan istniejących budynków, będących nadal własnością Dyrekcji Kolei Państwowych. Lustracja wypadła fatalnie: w budynkach brak było okien, łazienek, wody bieżącej, energii elektrycznej, kuchni. Panował brud, nieład, szerzyły się choroby, w mieszkaniach było zbyt duże zagęszczenie lokatorów na powierzchnię mieszkalną. Mieszkania były zawilgocone a mieszkania były nawet w piwnicach, na strychach a nawet przy ubikacjach publicznych. Były tylko dwie latryny zbiorowe. Korzystali z nich razem mężczyźni, kobiety i dzieci. Protokół z oględzin byłych koszar zwraca uwagę na stan budynków, w których np. stropy były z cienkich żerdzi, a ściany z płótna, co groziło powstaniem pożaru. Mieszkańcy „Madery” składali się w 80 % z uczciwych ludzi, którym należałoby pomóc. Byli to przeważnie bezrobotni wyeksmitowani. Pozostałe 20 % to ludzie o niewyraźnym obliczu, utrzymujący się z nieokreślonych źródeł dochodów. Wprawdzie Urząd Miejski wspierał zapomogami na dożywianie, leczenie bezrobotnych, oraz inne koszty, ale była to tzw. kropla w morzu. Starano się również wesprzeć grupę pracujących, aby opuścili osiedle i budowali domki na własny koszt, co niektórym się udało.

W protokole drugiej komisji ds. tzw. „MADERY” z 10 IX 1934 r. stwierdzono, że w tej dzielnicy, składającej się z 4 dużych budynków, 4 ustępów, dawnej kuźni i budynku gospodarczego mieszkało 495 rodzin, składających się z 2053 osób, w tym 962 dzieci. Z pracy stałej utrzymywało się 129 osób, 166 mieszkań znajdowało się na strychach., 26 w korytarzach, 42 w piwnicach i 13 w ustępach.

W 1931 r. oszacowano budynki na 95 805 zł a w 1943 r. ich wartość spadła do około 60 000 zł., a to ze względu na zniszczenie budynków, nadawały się one do rozbiórki. Postulowano, aby otoczyć osiedle parkanem, co zapobiegałoby napływowi bezdomnych. Miała być tylko jedna brama od ul. Hallera a wpuszczano by mieszkańców tylko za okazaniem legitymacji. Postulat ten zrealizowano częściowo. Ustalono też etat przewodniczącego osiedla, 4 porządkowych z każdego bloku i 5 dozorców bram. Niestety do II wojny światowej zdarzały się liczne rozróby, bunty, a nawet morderstwa. Często musiała interweniować policja a nawet groziło interwencją wojska (64 pułku piechoty), ale w porę incydent ten załagodzono.

W czasie okupacji, od 1939 r. wiele rodzin opuściło Maderę, przenosząc się do innych dzielnic, a także do pobudowanych przy obecnej ulicy Konarskiego baraków, czy do koszar dawniejszego CWK. Budynki MADERY powoli rozebrano jako nie nadające się do zamieszkania. Niektóre z nich uległy zniszczeniu na skutek działań wojennych a reszta została zlikwidowana do 1956 r. Obecnie na tym terenie mieści się osiedle „Kawalerii Polskiej”, pozostały tylko budynki przy ul. Hallera nr 45, 47 i 50. Ocenia się, że w 1939 r. zamieszkiwało na całym osiedlu około 5000 osób zarówno meldowanych i mieszkających „na dziko”. Nazwa osiedla pochodzi od nazwy wyspy na Oceanie Atlantyckim, na której spędzał wakacje marszałek Józef Piłsudski. Ludzie mieszkający w lochach i norach, gdy dostali się do koszar, mówili, że czują się jak marszałek w apartamentach na Maderze.

Należy też zwrócić uwagę, że w pośrodku obecnego osiedla „Kawalerii Polskiej” znajduje się na postumencie popiersie Władysławy Staruszkiewicz.

Urodziła się 5 VI 1908 r. w Łące pow. Sambor. Po I wojnie światowej rodzina Staruszkiewicz zamieszkiwała w Grudziądzu przy ul. Chopina nr 4. Ojciec jej, Ignacy trudnił się kowalstwem (ul. Chopina 2). Córka Władysława ukończyła Gimnazjum Ogólnokształcące w Grudziądzu, a w dwa lata później uzyskała w Warszawie dyplom nauczycieli szkół powszechnych.

Dała się poznać jako opiekunka bezdomnych, zaniedbanych dzieci, najpierw na Żoliborzu w Warszawie, a później na osiedlu „Madera” w Grudziądzu.

W trudnych warunkach organizowała przedszkola, świetlice, zabawy i gry, pomagała w odrabianiu lekcji. w czasie okupacji brała czynny udział w pracy konspiracyjnej w Małopolsce. Po wyzwoleniu powróciła do Grudziądza i w Towarzystwie Przyjaciół Dzieci kontynuowała działalność dobroczynną wśród dzieci i młodzieży. Została odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi.

Abisynia

Losy tego osiedla są całkiem odmienne od osiedla „Madera”. W latach 30-tych XX wieku zrodziła się idea budowania mieszkań o niższym standardzie dla biednych rodzin. Dlatego zaprojektowano budowę 5 bloków mieszkalnych, parterowych z 77. mieszkaniami, w narożu ulicy Lotniczej i Drogi Łąkowej. Do 1935 r. zbudowano 3 bloki, a do II wojny światowej dalsze dwa bloki. Można by było uważać osiedle za nowoczesne, gdyby nie brak kanalizacji. Sanitariaty zbudowano w przyległym ogrodzie. Mieszkanie składało się z korytarza, kuchni, dużego pokoju ok. 20 m², z pokoju w pawlaczu jako sypialni z wejściem po schodach. Z pokoju wejściem przez małą przybudówkę wchodziło się do ogródka – ok. 200 m². Mieszkania wyposażono w wodociąg, piec, światło, kuchenkę węglową. Niektórzy mieszkańcy zmodernizowali mieszkania we własnym zakresie np. przez zbudowanie łazienki. Mieszkańcami byli pracownicy pobliskich zakładów jak PKP czy Lotnisko. Koszt jednego mieszkania wynosił

2800 zł./ i spłacany był po 8,50 zł. miesięcznie. Po II wojnie światowej pozostały tylko 2 budynki – reszta uległa zniszczeniu. Nadanie nazwy „Abisynia” zbiegło się z wojną włosko-abisyńską w 1935 r.

W przyszłości ulicą Lotniczą ma przebiegać obwodnica wokół miasta, stąd niepewność co do przetrwania budynków tego osiedla.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.

LEGENDA DO PLANU OSIEDLA

- A. Internat dla dzieci z kresów Wschodnich
- B. Osiedle bezdomnych Madera
- Administracja – Urząd Miejski
- blok
- 31a - mieszkalny
- 41a - mieszkalny
- Administracja - Dyrekcja Kolei Państwowej
- 45 - mieszkalny – pracownicy PKP
- 47 - mieszkalny – pracownicy PKP
- 50 - mieszkalny – pracownicy PKP
- 49 - portiernia
- 47a - mieszkalny dla bezdomnych
- 47c - mieszkalny dla bezdomnych
- 50 a - mieszkalny dla bezdomnych
- 51 - mieszkalny dla bezdomnych
- 47b - ustępowe
- 50a - ustępowe
- 51c - ustępowe
- 51b - mieszkalny – dawna kuźnia
- 41 b - meldunkowy- gospodarczy